

عوامل اجتماعی رفتارهای وندالیستی نوجوانان؛ مورد مطالعه: دانش آموزان دوره متوسطه شهر گرگان

تاریخ دریافت: ۹۹/۱۰/۲۷

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۲/۱۱

کد مقاله: ۷۷۲۶۸

رضا ثالث موید^۱، محمدسعید بزرگ‌زاده^۲

چکیده

پژوهش حاضر باهدف شناخت عوامل اجتماعی مؤثر بر رفتارهای وندالیستی نوجوانان شهر گرگان انجام گرفته شده است. برای نیل به این هدف مبانی و چارچوب نظری متشکل از نظریه‌های روان‌شناختی، جامعه‌شناختی و روان‌شناسی اجتماعی تدوین گردید و بر پایه آن فرضیاتی تنظیم شدند. جامعه آماری پژوهش را کلیه دانش آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه شهر گرگان تشکیل می‌دهند که تعداد ۳۶۸ نفر از آن‌ها به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای یک مرحله‌ای توأم با طبقه‌ای متناسب انتخاب شده و اطلاعات موردنیاز با استفاده از تکنیک پرسشنامه گردآوری شده است. بر اساس نتایج حاصل از تحلیل‌های دومتغیره و چند متغیره، رابطه آماری معناداری بین متغیرهای پایگاه اقتصادی-اجتماعی، ازهم‌گسیختگی خانواده، ارتباط با دوستان خرابکار، نحوه گذران اوقات فراغت، موفقیت تحصیلی و جنس با متغیر رفتارهای وندالیستی دانش آموزان وجود دارد. بر اساس ضرایب بتای استاندارد، متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی و ازهم‌گسیختگی خانواده بیشترین رابطه را با متغیر رفتارهای وندالیستی داشته‌اند، به‌طوری‌که روی هم ۳۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند. در کل، حدود ۴۷ درصد از تغییرات متغیر رفتارهای وندالیستی توسط متغیرهای مذکور قابل پیش‌بینی است.

واژگان کلیدی: رفتارهای وندالیستی، نوجوانان، ازهم‌گسیختگی خانواده، ارتباط با دوستان خرابکار، موفقیت تحصیلی، نحوه گذران اوقات فراغت، پایگاه اقتصادی - اجتماعی.

۱- کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی تهران

۲- کارشناسی ارشد مدیریت دولتی گرایش منابع انسانی

وندالیسم^۱ یا تخریب اموال عمومی، هرچند مسئله‌ای نوظهور و نوپایی است، اما همه‌ساله در جهان مبالغ زیادی جهت ترمیم این تخریب‌ها پرداخت می‌گردد. وندالیسم نه تنها به‌عنوان یک کج‌روی و رفتاری بزهکارانه، بلکه به‌عنوان یک معضل یا مسئله اجتماعی^۲ در بسیاری از جوامع از سوی صاحب‌نظران و آسیب‌شناسان مطرح شده است. با توجه به جوان بودن جمعیت در ایران، انتظار طبیعی این است که چنین موضوعی مورد توجه فراوان قرار گرفته شود. و اینکه توجه به مسائل اجتماعی نوجوانان و جوانان بیش‌ازپیش از اهمیت خاصی برخوردار است. هرساله به امکانات آموزشی مدارس خسارت‌های جبران‌ناپذیری وارد می‌شود و از آنجاکه هیچ‌گونه برآورد و محاسبه‌ای در این خصوص صورت نمی‌گیرد، به‌صورت نامحسوس است. بنابراین شناسایی رفتارهای تخریبی در محیط‌های آموزشی و اقدام پیشگیرانه از بروز این‌گونه رفتارها، تا حدودی می‌تواند مشکلات مکان‌های آموزشی را رفع کند و از نظر آموزشی محیط‌های سالمی را برای تربیت نوجوانان و نسل آینده به وجود آورد، لذا مطالعه وندالیسم به‌عنوان یک آسیب جدی اجتماعی با توجه به آنکه قشر جوان، در سنین تحصیل به‌خصوص در مقطع متوسطه قرار دارند، و شناخت عوامل مؤثر بر بروز این‌گونه رفتارها در بین نوجوانان می‌تواند بستر مناسبی را برای کاهش این رفتارها را در بین آن‌ها فراهم آورد و تا زمانی که علل و عوامل این‌گونه رفتارها شناخته نشود و فقط به محاکمه عمل مجرمانه اکتفا شود، نه فرد بزهکار درمان می‌شود و نه ریشه‌های فساد از جامعه کنده می‌شود. طبق آمار و ارقام بزهکاری‌ها و جرائم چندساله اخیر مراکز قضایی ایران، بزهکاری^۳ و رفتار خرابکارانه در بین نوجوانان، جوانان و دانش‌آموزان، روند غیرطبیعی و فزاینده‌ای داشته است که آثار و نتایج آن بر سلامت عمومی^۴ جامعه تأثیر منفی دارد.

تحولات و روندهای اجتماعی معاصر - فرآیند توسعه^۵، گسترش شهرنشینی^۶ و صنعتی شدن^۷ - موقعیت اجتماعی جوانان و نوجوانان را دگرگون ساخته و مشکلات و چالش‌هایی را پیش روی آن‌ها قرار داده است. به‌عنوان نمونه با کوچک‌تر شدن خانواده از نظر اندازه و کارکرد آن، خانواده از حالت یک واحد تولیدی خارج شده و بسیاری از مسئولیت‌های خود را در زمینه^۸ آموزش جوانان از دست داده و دیگر قادر به تأمین همه‌ی نیازهای جوانان تا سن بلوغ نیست. سازمان‌های دولتی، مدارس و دیگر نهادها به‌تدریج این نقش را از والدین می‌گیرند. پس با گسترش نهادهای آموزشی به‌ویژه در سطح دبیرستان و دانشگاه تعداد بیشتری از جوانان به مدت طولانی‌تری به تحصیل می‌پردازند. نظام آموزشی نیز ظاهراً در زمینه^۹ آموزش جوانان ناموفق است. میزان مردودی‌ها، میزان تکرار دروس و ترک تحصیل در یک سال تحصیلی از جمله مسائل آموزش نگران‌کننده به شمار می‌آیند. اگرچه همه‌ی جوانان در نظام آموزشی با تنش‌هایی روبه‌رو می‌شوند، لیکن فرصت‌های آموزشی نابرابر که فقرا، افراد به‌اصطلاح پایین‌شهر و مناطق محروم با آن روبه‌رو هستند مشکلات به‌مراتب بیشتری را پیش روی آن‌ها قرار می‌دهد. جوانان در چنین خانواده‌هایی معمولاً در مدارس با کمترین امکانات درس می‌خوانند، از فرصت‌های آموزشی کافی برخوردار نیستند و کم‌ترین فرصت را برای دستیابی به موفقیت‌های متداول دارند. درعین‌حال نظام آموزشی مهم‌ترین بستر اجتماعی شدن^{۱۰} به شمار می‌آید. مدرسه مکانی هست که تربیت و آموزش به‌طور رسمی در آن صورت می‌گیرد و نیز مکانی هست که جامعه امروز را با جامعه آینده مرتبط می‌سازد، از این‌رو مهم‌ترین و اساسی‌ترین بخش آموزش و پرورش به‌حساب می‌آید و لزوم بررسی مسائل و مشکلات نظام آموزش و پرورش را بیشتر می‌کند. یکی از این مسائل و مشکلات که سالانه خسارت فراوانی را به نهاد آموزش و پرورش وارد می‌سازد، پدیده وندالیسم هست.

۲- بیان مسئله

ادبیات پیرامون پدیده وندالیسم حاوی مثال‌های بی‌شماری است و نشان می‌دهد که وندالیسم از قدمت تاریخی طولانی برخوردار است، جیمز وایز^۹ آغاز این پدیده را قدم گذاشتن انسان به باغ بهشت می‌داند. تخریب و نیش قبور فراغنه مصر جهت یافتن اشیاء گران‌بها و شعارهای به‌جامانده در خرابه‌های شهر پمپی^{۱۰} در جنوب شرقی شهر ناپل شواهدی دال بر وندالیسم را نشان می‌دهد (وایز، ۱۹۸۲: ۳۸).

وندالیسم یا تخریب عمومی، نمونه‌ای از کج‌روی و یکی از پیچیده‌ترین نمونه‌های رفتار انسانی است. در اغلب تعاریف ارائه‌شده در باب مفهوم وندالیسم در مباحث انحرافات و آسیب‌های اجتماعی، محققین و صاحب‌نظران از آن به‌عنوان رفتار معطوف به تخریب و خرابکاری اموال، تأسیسات و متعلقات عمومی نام‌برده‌اند (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۲۲).

- 1- vandalism
- 2- problem social
- 3- Delinquency
- 4- general health
- 5- Development
- 6- Urbanism
- 7- industrialization
- 8- socialization
- 9- Jim wise
- 10- Pompeii

وندالیسم یا تخریب اموال عمومی به‌عنوان عارضه‌ای جبران‌ناپذیر بر منابع و امکانات جوامع امروزی هرساله خسارات فراوانی را به سرمایه‌های ملی و عمومی وارد می‌سازد. به نظر می‌رسد قسمت عمده‌ای از این آسیب‌ها به‌وسیله دانش‌آموزان صورت می‌گیرد. به‌گونه‌ای که گاه از محیط آموزشی فراتر رفته به‌جز تخریب اموالی چون درودیوار و پنجره، میز و صندلی مدرسه، به تخریب اموال بیرون از محیط آموزشی مثل فضای سبز، صندلی اتوبوس‌ها و سینماها و آثار تاریخی و غیره نیز دست می‌زند. این معضل علاوه بر هزینه‌های کلانی که صرف جبران آن می‌شود، موجب ناراحتی روحی و روانی مردم و مسئولان شده است. از این‌رو وندالیسم نه‌تنها به‌عنوان یک رفتار بزهکارانه بلکه به‌مثابه معضل یا مسئله‌ای اجتماعی در بسیاری از جوامع مطرح‌شده است.

وندالیسم عموماً پدیده‌ای جهانی است و اهداف وندال‌ها و عملکرد آنان بدون توجه به اینکه در چه کشوری می‌باشد بسیار شبیه است. هرساله در سراسر جهان، میلیون‌ها دلار صرف تعمیر و جایگزینی چیزی می‌شود که وندال‌ها کمر به نابودی آن‌ها بسته‌اند. به نظر جرم‌شناسان وندالیسم به عمل آسیب‌رسانی به اشیاء گفته می‌شود ولی خشونت به معنای صدمه رساندن به اشخاص است که مرز بین جرائم خرد مانند ندادن بلیط هنگام سوارشدن به وسایل نقلیه عمومی و یا آسیب رساندن به آن و اشکال جدی‌تر جنایت نظیر سرقت مسلحانه و یا قتل است. وندالیسم عمدتاً متوجه اموال و اشیاء است تا اشخاص و چنانچه متوجه شخص نیز باشد اموال فرد موردنظر است نه خود فرد (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۳۹-۳۸).

وندالیسم ازجمله جرائمی است که کمتر مجازات حقوقی و کیفری در برداشته است. هنجارشکنی که ضمن ایجاد خسارت‌هایی برای دولت، مبین مشکلات مهم و بزرگ‌تر جامعه آتی است. با توجه به وضعیت جمعیت ایران که بیش از نیمی از جمعیت آن را جوانان تشکیل می‌دهند، این کشور ازجمله کشورهایی است که در معرض آسیب‌های اجتماعی زودرس، ازجمله پدیده‌ی وندالیسم است که بیشتر وندال‌ها نیز نوجوانان و جوانان هستند (محمدی بلبلان آباد، ۱۳۸۴: ۳).

۳- ضرورت و اهمیت تحقیق

به‌طور کلی خرابکاری نه‌تنها به‌عنوان یک رفتار بزهکارانه بلکه به‌مثابه یک معضل یا مسئله اجتماعی در بسیاری از جوامع از سوی صاحب‌نظران و آسیب‌شناسان مطرح‌شده است. شواهد موجود گویای آن است که در دهه‌های اخیر نسبت به دهه‌های قبل، میزان بزهکاری جوانان از نظر شدت و نوع، فزونی یافته است. از این‌رو، هرگونه تحقیقی که درباره توصیف و تبیین این مسئله اجتماعی صورت گیرد، مناسب و ضرورت آن قابل توجیه است.

کنترل‌پذیری آسیب‌های اجتماعی در هر جامعه‌ای شناخت علمی آن‌ها را برای پاسخ به پرسش‌های نظری، عملی و کاربردی از ایده‌ها و یافته‌های عملی تولیدشده در برنامه‌ریزی کوتاه‌مدت و بلندمدت برای مقابله صحیح با آسیب‌های اجتماعی، درمان یا پیشگیری از گسترش و پیدایش آن‌ها ضروری و بااهمیت می‌سازد. (باتومور، ۱۳۷۵: ۲۱۴) لذا تا زمانی که علل و عوامل جرم‌زایی اجتماعی شناخته نشود و فقط به محاکمه عمل مجرمانه، اکتفا شود نه فرد بزهکار درمان می‌شود و نه ریشه‌های جرم از جامعه کنده نخواهد شد، زیرا محکوم کردن فرد بزهکار، بدون شناخت شخصیت مجرم و عوامل اجتماعی - فرهنگی و ساختاری جرم‌زا، که مجرم را به این سمت سوق می‌دهد، به دور از عدالت است (کی‌نیا، ۱۳۸۵: ۶۰).

وندالیسم برای بسیاری از افراد جامعه حتی برای اهل فن نیز ناشناخته است. نگاهی به آمار و ارقام بزهکاری‌ها و جرائم چندساله اخیر مراکز قضایی ایران، مارا به این واقعیت رهنمون می‌سازد که بزهکاری و رفتار خرابکارانه در بین نوجوانان، جوانان و دانش‌آموزان کشور، روند غیرطبیعی و فزاینده‌ای داشته است که آثار و نتایج آن بر سلامت عمومی جامعه تأثیر منفی دارد (مجبی، ۱۳۸۲: ۱۳). پژوهش‌های متعدد در دنیا، نشان می‌دهد که بزهکاری نوجوانان - که شاخه‌ای از آن وندالیسم است - از چند جنبه مهم است. کودکان و نوجوانانی که گرفتار این مسئله اجتماعی می‌شوند، در اکثر موارد فرصت‌های جبران‌ناپذیری را از حیث تحصیل و کار از دست می‌دهند. وجود چنین سابقه نامطلوبی در زندگی آینده آن‌ها تأثیر فراوان می‌گذارد و با توجه به پذیرفته نشدن آن‌ها در حلقه‌های درسی و کاری، قشری مطرود از این‌گونه افراد به وجود می‌آید که به‌نوبه‌ی خود مسئله را برای نسل‌های آینده تشدید می‌کند و باعث تباهی کودکان و نوجوانان بیشتری می‌شود (مشکانی، ۱۳۸۳: ۲۴).

به‌ویژه آنکه این متغیر، در کشورهای درحال توسعه‌ای چون کشور ما، اهمیت بیشتری پیدا می‌کند و روزبه‌روز بر میزان و تنوع آن افزوده می‌شود. با توجه به اینکه نیروی انسانی سالم و کارآمد و جذب سرمایه در حوزه تولید از محورهای اساسی برنامه‌ریزی‌های توسعه محسوب می‌شوند؛ بنابراین توجه به سلامت و کارآمدی نسل جوان به‌عنوان نیروی تولید، لازم و ضروری محسوب می‌شود و مدارس با توجه به نقشی که در پرورش نیروی انسانی جهت تولید دانش به‌عنوان عامل اصلی توسعه دارند، همواره موردتوجه جدی تحلیل‌گران بوده است و همواره درصدد بوده‌اند که مسائل و ناپهنجاری‌های اجتماعی را ابتدا در مدارس حل کنند تا به‌تبع آن ناپهنجاری‌های اجتماعی کاهش یابد. چراکه گسترش ناپهنجاری‌ها و خرابکاری‌ها یا بی‌توجهی به آن و عدم کنترل آن، امکانات و تجهیزات موجود را به‌سرعت فرسوده می‌کند و هزینه‌های بسیار زیادی را به جامعه تحمیل می‌کند. امروزه، آموزش و پرورش محیطی است که افراد جامعه در مسیر زندگی خود آن را تجربه می‌کنند. معمولاً در این‌گونه کشورها، با توجه به علل گوناگون، وندالیسم می‌تواند مانع مهمی در راه رسیدن به توسعه باشد بنابراین مسئله‌ای که در اینجا به ذهن می‌رسد این است که چه عواملی سبب شده که مدرسه به‌عنوان یک مکان تعلیم و تربیت مبدل به فضایی برای انجام رفتارهای وندالیستی شود. چه عواملی سبب شده که مدرسه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای جامعه به‌جای آنکه تضمین‌کننده نظم اجتماعی باشد

خرده‌فرهنگ‌های محل نظم اجتماعی در آن پدیدار شده است. به‌منظور بررسی این مسئله تعدادی از مدارس متوسطه دخترانه و پسرانه شهر گرگان گزینش خواهند شد و این صورت از رفتارها بین دختران و پسران دانش‌آموز بررسی و تبیین خواهد شد. نتایج حاصل از این پژوهش، محققان دیگر را قادر خواهد ساخت تا با داشتن اطلاعات کاربردی این مطالعه، راهکارهای جامعه‌شناختی و تربیتی لازم را برای این معضل اجتماعی، ارائه نمایند.

۴- تاریخچه وندالیسم

وندالیسم^۱ مشتق از واژه وندال^۲ است. وندال نام قومی از اقوام ژرمن-اسلاو به شمار می‌رفت که روزگاری در سرزمین‌های واقع در میان دو رودخانه بزرگ اودر^۳ و ویستول^۴ زندگی می‌کردند. در عهد سلطنت ژانسریک یا گنسریک پادشاه این قوم که از سال ۴۲۸ تا ۴۷۷ میلادی حکمرانی می‌کرده است، وندال‌ها سرزمین گل فرانسه امروزی و اسپانیا را تصرف کرده بودند و به تصرفات روم در آفریقا هجوم آوردند و طی چند سال حوزه وسیعی شامل کارتاژ تا مدیترانه را تحت نفوذ خود داشتند چراکه آن‌ها مردمانی جنگجو، خون‌خوار و بی‌رحم بودند و به کرات به سرزمین‌های اطراف خود تجاوز می‌کردند و به هر جا که می‌رفتند به تاراج و تخریب اموال و آتش زدن آبادی‌ها می‌پرداختند و بر سر راه خود از آبادی و آبادانی هیچ چیزی برجای نمی‌گذاشتند. همین شهرت تاریخی و روحیه ویرانگرانه این قوم سبب شده است که همه‌ی رفتارهای بزهکارانه‌ای که به‌منظور تخریب آگاهانه اموال، اشیاء و متعلقات عمومی و تخریب و نابودی، آثار هنری و دشمنی با علم و صنعت و آثار تمدن صورت می‌گیرد به‌گونه‌ای به وندالیسم منتسب گردد. وندالیسم در این معنا، از بلاهای جامعه امروزی است که در گذشته دیده نشده است. وندالیسم در شکل جدید آن با شکل‌گیری جوامع مدرن پدید آمد (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۲۷).

در سال ۱۹۷۴ اسقف هنری گری گوار تخریب کورکورانه ارزش‌های هنری و فرهنگی در ایام انقلاب فرانسه را با غارت کتابخانه‌های صومعه‌ها و آثار هنری مذهبی رم در سال ۴۵۵ میلادی توسط وندال‌ها مقایسه نمود و بدین طریق واژه وندالیسم متولد شد (هایپریت، ۱۹۸۷: ۷۸۵).

۵- وندالیسم و انواع آن

وندالیسم به مفهوم داشتن نوعی روحیه بیمارگونه به‌کاررفته و مبین تمایل به تخریب آگاهانه، ارادی و خودخواسته اموال، تأسیسات و متعلقات عمومی است (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۷).

کلیه رفتارهای انحرافی که به‌منظور تخریب آگاهانه و ارادی اموال، اشیاء و متعلقات عمومی و نیز آثار هنری و دشمنی با علم و آثار تمدن صورت می‌گیرد، مشمول تعریف وندالیسم می‌باشند. همچنین می‌توان آن را به‌مثابه جنایتی خرد و از انواع بزهکاری جوانان دانست (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۲۶).

میر و کلینارد (۲۰۰۳)، وندالیسم را تخریب ارادی اموال و متعلقات عمومی به صورتی مداوم و مکرر تعریف می‌کنند. برت لاند، وندالیسم را خراب کردن اموال عمومی یا خصوصی از طریق بی‌ریخت کردن یا ناقص کردن آن‌ها بدون رضایت صاحب یا سازنده آن تعریف می‌کند (لاند، ۱۹۷۳؛ به نقل از مقصودی و بنی فاطمه، ۱۳۸۳: ۲۷۱).

به‌طور کلی وندالیسم را می‌توان به دو صورت مشاهده کرد:

۱- وندالیسم گروهی؛ وندالیسمی که در آن برنامه و هدف مشخصی دیده می‌شود و غالباً نیز گروهی انجام می‌شود.

۲- وندالیسم فردی؛ وندالیسمی که در آن برنامه و هدف مشخصی دیده نمی‌شود و غالباً فردی صورت می‌گیرد.

در نوع اول، واضح‌ترین شکل آن را در محیط‌های ورزشی هنگام مسابقات فوتبال می‌توان مشاهده کرد. بخشی از وندال‌ها را مبتلایان به شخصیت ضداجتماعی تشکیل می‌دهند. از ویژگی‌های مبتلایان به این نوع اختلال آن است که این افراد دل‌بستگی به قانون ندارند و هرگز احساس مسئولیت نمی‌کنند، در پی ارضای فوری خواسته‌های خویش هستند و به‌سادگی دست به خشونت می‌زنند، همچنین آن‌ها قدرت تحمل کردن شرایطی که باب میلشان نیست و به تعویق انداختن خواسته‌هایشان را ندارند.

نوجوانان و جوانانی که دارای اختلال سلوک می‌باشند جزء این دسته از وندال‌ها می‌باشند. اساساً اختلال سلوک، عبارت است از رفتاری که حقوق اساسی دیگران و هنجارهای اجتماعی را نقض می‌کند. پرخاشگری^۵، ویرانی و تخریب اموال، سرقت و تقلب، دروغ‌گویی و... در میان افراد مبتلابه اختلال سلوک مشاهده می‌شود. لازم به ذکر است ملاک‌های تشخیص اختلال سلوک شامل پرخاشگری نسبت به انسان‌ها و حیوانات، در معرض زورگویی و تهدید و ارباب دیگران، تخریب اموال عمومی، بی‌رحمی نمودن

1 - Vandalism

2 - Vandal

3 - Oder

4 - Vistol

5 - aggression

ازلحاظ جسمی به دیگران، آتش‌افروزی عمدی با نیت آسیب‌رسانی جدی، ورود به‌زور به خانه، ساختمان یا ماشین دیگران، دروغ‌گویی برای به دست آوردن کالا، منافع یا اجتناب از انجام وظایف و نقض جدی قوانین و مقررات است.

گروه دیگر وندال‌ها، شهروندان عادی در جامعه هستند که شرایط محیطی و وضعیت‌های موقتی در بروز رفتارهای وندالیستی این افراد نقش مهمی دارند. رفتارهای تخریب‌گرایانه این افراد در شرایطی به وقوع می‌پیوندد که احساس ناکامی و سرخوردگی کنند؛ مثلاً زمانی که دستگاه تلفن عمومی، شماره موردنظر را نمی‌گیرد، برخی از افراد با عصبانیت به تلفن مشت می‌زنند یا شیشه باجه را می‌شکنند. یا در مورد تخریب وسایل حمل‌ونقل عمومی که گاه مرتبط با انتظار طولانی برای سوارشدن و نگرانی از تأخیر و توقف‌های مکرر در ایستگاه‌ها است که سبب فشار روانی و تحریک‌پذیری مسافران می‌شود (غریبی، ۱۳۸۵: ۱۷-۱۹).

از دیدگاه اجتماعی، وندالیسم را می‌توان در پنج گروه دسته‌بندی کرد:

۱- وندالیسم مال‌اندوز: صدمه‌های وارده در این نوع، برای کسب پول و اموال است. اعمالی مانند کندن و برداشتن علائم راهنمایی، آرم اتومبیل‌ها، تابلوها و تلفن عمومی. شخص وندال در این حالت، تنها در اندیشه تصاحب اشیای عمومی است؛ حتی چیزهای بی‌ارزش.

۲- وندالیسم تاکتیکی: خسارت‌های ایجادشده در این حالت، یک تاکتیک حساب‌شده است. این وندالیسم بیشتر از به دست آوردن دارایی، در پی یک مقصود خاص است. خسارت وارده لزوماً بیانگر خصومت نیست و اغلب هدف تخریبی، دلخواه و آزاد انتخاب می‌شود؛ اما اندیشه این‌گونه رفتار تخریبی به‌عنوان یک تاکتیک، به‌طور کامل طراحی‌شده و حسابگرانه است. برخی از اعمال که برای جلب‌توجه زیاد و همراه با خسارت انجام می‌شود، در زمره این نوع وندالیسم است. متداول‌ترین خسارت در این نوع وندالیسم، کاری است که ولگردان و بی‌خانمان‌ها برای به دست آوردن جای خواب و غذای گرم انجام می‌دهند.

۳- وندالیسم انتقام‌جو: تخریب اموال به‌قصد انتقام، از انواع مهم و شدید وندالیسم به‌حساب. درصد تخریب واقعی به‌طورمعمول از آنچه به‌ظاهر دیده می‌شود، بیشتر است و پیامدهای زیادی به دنبال دارد. این وندالیسم عوامل زیادی دارد. در این نوع از انتقام‌جویی، درصد لذت، آنی، کوتاه‌مدت و پایین است؛ ولی نتیجه عمل از امنیت بیشتری برخوردار است.

۴- وندالیسم تفریحی: ویرانی‌های زیادی بر اثر این نوع وندالیسم و تفکر حاکم بر آن بر پیکر جامعه وارد می‌آید. این کار یک قانون‌شکنی محض است؛ اما در موارد زیادی هم نقض هیچ قانون مشخص نیست. در بیشتر وندالیسم‌های تفریحی، قدری خصومت هم وجود دارد. محرکاتی مانند کنجکاوی، رقابت و مهارت بسیار مهم است؛ برای مثال، هدف قرار دادن حباب شیشه‌ای چراغ پارک یا خیابان به‌منظور کسب لذت، نوعی وندالیسم تفریحی است. این نوع در بین خردسالان زیاد رایج است و احتمال دارد هرکسی به این کار مبادرت کرده باشد. در این میان، پدیده‌ای موسوم به "کلوله برفی" وجود دارد که در گروه تفریح تخریبی جای می‌گیرد. بر اساس این نظریه، دیدن یک شیشه شکسته، یا یک سطل درب‌وداغان، دیگران را به مشت و لگدزدن و تخریب بیشتر آن شیء خراب برمی‌انگیزد.

۵- وندالیسم خصومت‌گرایانه: مثال‌هایی از این نوع وندالیسم خشن و وحشیانه از خط کشیدن روی بدنه اتومبیل، بیرون کشیدن گل‌های پارک، آزار دادن حیوانات و جانوران برخی تفریحگاه‌های عمومی، پنجر کردن لاستیک‌های اتومبیل‌های یک توقفگاه، شکستن آنتن و آئینه اتومبیل و موتورسیکلت، قرار دادن موانع بزرگ روی خطوط راه‌آهن، پرتاب سنگ به شیشه‌های قطار در حال حرکت و اتصال برق به وسایل عمومی. پیش‌بینی نتایج حاصل از این نوع وندالیسم بسیار گسترده و دشوار است؛ اما شاید بتوان مواردی، همچون: خستگی، ملالت، غضب، نومیدی، درماندگی و افسردگی را پیامدهای اولیه آن دانست. جوامع مختلف هنوز به دلیل جنبه کاملاً غیرانسانی این نوع وندالیسم پاسخ‌درخور و مناسبی برای آن نیافته‌اند. این اعمال از سویی به‌اندازه وندالیسم‌های انتقام‌جو، مال‌اندوز و تاکتیکی، خاص نیست و از سوی دیگر، به‌اندازه مفاهیم همچون شیطنیت، حرص‌گری و بی‌خیالی، کلی نیست. در میان بیشتر الگوهای رفتاری که در این نوع وجود دارد، شاید بتوان نتایج زیر را عمومیت داد: الف- در تخریب‌هایی که صورت می‌گیرد، بیشتر، هدف اموال عمومی است؛ ب- برخی ویژگی‌های فیزیکی، عامل ترغیب تخریب است، مانند ساختمان‌های نیمه‌کاره؛ ج- با توجه به ویژگی‌های اجتماعی برخی مکان‌ها و مناطق، تخریب زیاد را چنین می‌توان شناسایی کرد: محوطه‌های بزرگ بیشتر از کوچک، آپارتمان‌ها بیشتر از ویلاها و خانه‌های شخصی و در آخر مناطق فقیر بیشتر از مرفه (نقدی، ۱۳۸۶: ۱۱۲-۱۱۵).

از بعد دیگر وندالیسم را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد:

الف) وندالیسم سازمانی: به اعمال و رفتارهایی گفته می‌شود که هدف آن‌ها معطوف به تخریب و آسیب زدن به منابع، امکانات، محیط و کالاهایی است که فرد آن‌ها را متعلق به سازمان متبوعش می‌داند. از ویژگی‌های آن عبارت‌اند از این‌که باانگیزه کسب سود فردی یا جمعی نباشد، هدف آن ضربه زدن به اموال سازمان باشد و انفرادی انجام شود.

- 1 - Aquistive
- 2 - Tactical
- 3 - Vindictive
- 4 - Play
- 5 - Malicious

ب) وندالیسم خصوصی: در اینجا اعمال تخریب معطوف به اموال و منابع و امکانات فردی و شخصی دیگران است که برخی از ویژگی‌های آن عبارت‌اند از این که هیچ انگیزه و نفع جمعی ندارد، ناشی از درگیری بین فردی نیست و عمدتاً بدون شناخت از صاحب و مالک اصلی است.

ج) وندالیسم عمومی: در اینجا منظور از رفتار خرابکارانه علیه اموال، منابع و امکانات عمومی است منابع و امکاناتی که افراد آن را متعلق به حکومت یا کل جامعه می‌دانند ویژگی‌های این نوع عمل خرابکارانه عبارت‌اند از انگیزه شخصی و فردی در آن متصور نیست، به صورت آگاهانه و عمدی انجام می‌شود و ممکن است به صورت علنی یا در خفاء باشد، عمل تشکیلاتی و سازمان‌یافته نیست، بیشتر به شکل فردی صورت می‌گیرد و کمتر حالت جمعی دارد؛ اگرچه بعضاً ممکن است، جمعی باشد، شکل جمعی آن نباید جنبه شورش یا اعتراض داشته باشد که عمدتاً در برخی هیجان‌های اجتماعی ظهور و بروز می‌کند، هدف آن اموال شخصی افراد نیست، هدف و انگیزه سیاسی به معنای تشکیلاتی آن را نداشته باشد. (دغاقله و کلهر، ۱۳۸۶: ۹۷-۹۵).

۶- انواع رفتارهای وندالیستی

بر اساس گزارش‌های بین‌المللی و جهانی، موضوعات مختلفی در معرض وندالیسم و تخریب عمدی وندال‌ها قرار دارند. در ذیل به فهرست برخی از آن‌ها اشاره می‌شوند:

- نوشتن روی درودیوار شهر و مؤسسات عمومی
- چسباندن آگهی‌های تبلیغی، آگهی مجالس ختم، آگهی
- فروش وسایل منزل، تبلیغ فیلم، اطلاعیه‌های
- کلاس‌های درسی و آموزشگاه‌ها در محل‌های غیرمجاز
- یادگاری نویسی روی درخت‌ها، درودیوارهای توالت‌های
- عمومی، بناهای تاریخی، آسانسورها
- شکستن و دزدیدن سطال‌های زباله
- نصب تابلو و پرچم با میخ یا سیم و کابل به بدنه درختان
- خیابان و در و دیوار شهر
- کندن تراکت‌های تبلیغاتی نصب‌شده در خیابان‌ها
- خط کشیدن به بدنه اتومبیل‌ها و وسایط نقلیه شخصی و عمومی
- شل کردن پیچ و مهره صندلی‌های اتوبوس‌ها
- تخریب توالت‌ها و دستشویی‌های داخلی پارک‌ها و فضای سبز
- تخریب مجسمه‌ها و تابلوهای نصب‌شده در داخل پارک‌ها و فضای سبز
- پاره کردن صندلی‌های اتوبوس‌های شهری و مترو
- تخریب ایستگاه‌های اتوبوس
- آسیب رساندن به باجه‌های تلفن عمومی
- شکستن لامپ‌ها و چراغ‌های خیابان
- شکستن درختان و چیدن گل و گیاه پارک‌ها
- ایجاد حریق عمدی در پارک‌ها خصوصاً پارک‌های جنگلی
- صدمه زدن به تأسیسات و امکانات ورزشگاه‌ها
- کندن علائم راهنمایی و رانندگی
- تخریب وسایل محوطه بازی کودکان
- نوشتن یادگاری بر روی اموال عمومی یا نگارش جملات زشت و ترسیم تصاویر ناپسند
- تخریب شیرهای آب و دستگاه‌های آب‌سردکن داخل پارک‌ها و فضاهای سبز
- سرقت وسایل عمومی حتی اگر آن را دور بیندازند مثل دزدیدن شیرهای دستشویی‌های عمومی (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۴۲-۴۱).

بر اساس نظریه کلارک، انجام اعمال وندالیستی، عمدتاً در قشر جوانان و نوجوانان، در خانواده‌های ازهم‌گسیخته ... و در برخی مکان‌ها و موقعیت‌های خاص بیشتر بروز می‌کند، و نیز میزان بروز آن در دو جنس می‌تواند متفاوت باشد. به این دلایل و با استناد به این یافته‌ها، جمعیت هدف در این مطالعه را نوجوانان دبیرستانی دختر و پسر مناطق سه‌گانه شهر گرگان تشکیل داده‌اند. آر کلارک، در مدلی علی-وصیفی، به روش تحلیل مسیر، متغیرهای مستقل مؤثر در پیدایش رفتارهای وندالیستی را مدنظر قرار می‌دهد و آن‌ها را به هشت گروه تقسیم می‌کند که عبارت‌اند از:

- ۱- محیط‌های تربیتی و تجربه‌های نخستین دوران کودکی؛ (طلاق، اعتیاد، زندان، تنبیه بدنی در خانه و...)
- ۲- توارث: از طریق توارث، مواردی مثل ضریب هوشی، تمایل به پرخاشگری ایجاد می‌شود؛ اغلب مطالعات نشان می‌دهد که افراد پرخاشگر در مقایسه با سایرین دارای ضریب هوشی پایین‌تری هستند، بعلاوه آنان از آسیب‌های روانی نظیر اختلالات شخصیتی، اضطراب و افسردگی رنج می‌برند.
- ۳- شخصیت مجرمان دچار آسیب شده، افرادی که دست به جرائم می‌زنند از نظر شخصیتی در دسته‌های خاص قرار دارند، بنابراین در این گروه، به شکل‌گیری شخصیت کج‌رو پرداخته شده است.
- ۴- وضعیت جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی نظیر سن، جنس، وضعیت تأهل، طبقه و پایگاه اجتماعی است که برای هر تحلیل جامعه‌شناختی از جرم و بزهکاری اساسی است؛ تخریب گرایان از نظر سنی نوجوانان و جوانان، از نظر جنس مذکر - (زیرا پسران از آزادی نسبی بیشتری نسبت به دختران برخوردارند و در مقابل، رفتارهای وندالیستی، احتمالاً کمتر از دختران مورد مواخذة قرار می‌گیرند. به عبارتی مردان نشان دادن توانایی‌های جسمانی‌شان را نوعی امتیاز و برتری می‌دانند) -

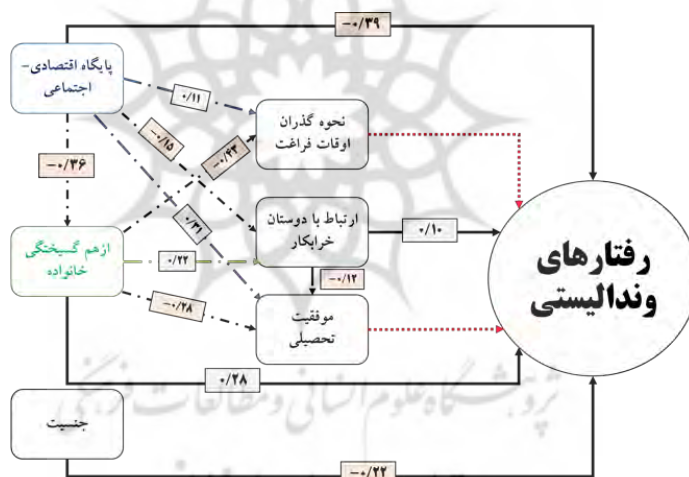
دارای تحصیلات پایین، از نظر شغلی در رده پایین، و غیر ماهر، از نظر وضعیت تأهل مجرد و در طبقات پایین اجتماع قرار دارند.

۵- گروه پنجم متغیرها به زمینه گسترده‌تر از یک تحلیل جامعه‌شناختی از فرآیند جامعه‌پذیری و یادگیری رفتار مجرمانه متوجه است؛ در این گروه وضعیت و شرایط فعلی زندگی فرد، نظیر میزان کنترل والدین بر فرزند خود، آزادی‌های کودک در فعالیت‌ها و امور روزانه، منطقه محل سکونت فرد، نوع مدرسه، گروه همسالان و نحوه گذران اوقات فراغت مورد نظر است، بر اساس نظر کلارک تخریب گرایان در مناطق درون شهر و مناطق فقیرنشین سکونت داشته و دارای رفقای بزهکار و منحرف‌اند.

۶- در گروه ششم متغیرهایی که تحت عنوان بحران‌ها و وقایع طبقه‌بندی گردیده‌اند (درگیری و کتک‌کاری در مدرسه و خانه، تنبیه بدنی در مدرسه، عملکرد موفق و یا ضعیف تحصیلی، دوستان دستگیر شده به برخی از عوامل که به‌طور مستقیم و یا غیرمستقیم در تمایلات فرد به وندالیسم مؤثر است، توجه شده است، وی معتقد است که داشتن تمایلات اولیه و آمادگی روانی بر ارتکاب عمل وندالیستی می‌تواند ناشی از احساس کسالت، درماندگی، افسردگی، خشم و عصبانیت فرد باشد خود این احساسات نیز معلول شرایط نامطلوب، تیره‌روزی‌ها و بحران‌ها و مشکلات زندگی فرد هستند.

۷- گروه هفتم متغیرهایی هستند که کلارک آن‌ها را شرایط، موقعیت‌ها و وضعیت‌های خاص می‌نامد، مثلاً وی خیابان‌های مناطق فقیرنشین، مکان‌های فاقد گشت پلیس، مکان‌های مخروبه و متروکه، کوچه‌ها و خیابان‌های تاریک و خلوت و اشیا و موضوعاتی که قبلاً وندال‌ها ویران کرده‌اند، را بیشتر در معرض وندالیسم می‌داند.

۸- در گروه هشتم متغیرها، جریان‌های شناختی و ادراکی و وضعیت‌های انگیزشی فرد مانند توجیه‌پذیری عمل، تصور کیفر پایین، احساس اجحاف، درماندگی، ناکامی و خشم را مطرح می‌کند. وی معتقد است که وندال‌ها غالباً تمایل به رفتارهای مخاطره‌آمیز دارند، برای عمل خود توجیهاتی پیدا کرده و تصور کیفر پایینی برای رفتارهای خود داشته و احساس اجحاف، درماندگی و خشم دارند. (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۱۶۵-۱۶۷).

شکل ۱- نمودار چارچوب پژوهش (ماخذ: نگارندگان)

از کل نمونه اختصاص یافته برای این پژوهش، ۴۵ درصد از پاسخگویان را دانش‌آموزان پسر و ۵۵ درصد را دانش‌آموزان دختر تشکیل داده‌اند. از نظر سن، بیشتر پاسخگویان در سن ۱۶ سالگی قرار داشتند، و تنها یک مورد از آن‌ها در سن ۲۰ سالگی قرار داشت. در رابطه با قومیت پاسخگویان، ۸۵ درصد آنان را دانش‌آموزان فارس تشکیل داده‌اند که بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. ۵۱ درصد پاسخگویان نیز در رشته انسانی مشغول به تحصیل بوده‌اند. در رابطه با معدل پاسخگویان، ۱۸۳ نفر یعنی ۴۹ درصد آنان دارای معدل متوسط بودند. بیشتر پاسخگویان یعنی در حدود ۸۲ درصد آنان در مسکن شخصی سکونت داشته‌اند و از نظر درآمد خانواده، ۳۹ درصد آنان دارای درآمد پایین بوده‌اند. در رابطه با تحصیلات پدر پاسخگویان، بیشترین فراوانی مربوط به تحصیلات دیپلم (۷۵ نفر) و کمترین آن مربوط به تحصیلات دکترا (۴ نفر) است و در رابطه با تحصیلات مادر پاسخگویان، بی‌سواد (۲۷ درصد) و تحصیلات حوزوی (تنها ۰/۳ درصد) بیشترین و کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. از لحاظ شغل پدر پاسخگویان، بیشترین فراوانی مربوط به شغل آزاد (۳۷ درصد) می‌باشد و تنها ۱/۴ درصد آنان به بیکار بودن پدر خود اشاره کرده‌اند. در رابطه با شغل مادر پاسخگویان نیز، بیشترین فراوانی مربوط به خانه‌داری (۸۵ درصد) و کمترین آن نیز مربوط به پزشکی و استاد دانشگاه و بازنشسته با ۰/۳ درصد می‌باشد. از لحاظ وضعیت ارتباطی والدین پاسخگویان، ۸۸/۶ درصد آنان به زندگی باهم والدین خود، اشاره کرده‌اند و تنها ۱/۳ درصد آنان به ترک والدین اشاره کرده‌اند. در رابطه با مسائل و مشکلات والدین نیز،

۸۲/۹ درصد پاسخگویان، به عدم وجود مشکل اشاره کرده‌اند و ۵/۲ درصد پاسخگویان اعتیاد، ۱/۳ درصد پاسخگویان بیماری روانی، ۸/۸ درصد زنان و ۹/۸ درصد پاسخگویان اختلافات خانوادگی را گزارش داده‌اند. از نظر شیوه‌های تربیتی والدین پاسخگویان نیز، بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به گفتگو و تصمیم‌مشارکتی و کنترل سخت، و کمترین آن نیز مربوط به آزادی زیاد با ۴/۹ درصد می‌باشد.

۷- جمع‌بندی

وندالیسم یا تخریب اموال عمومی، یکی از پیچیده‌ترین نمونه‌های رفتارهای انسانی است. واکنش نسبت به تخریب اموال عمومی بر اساس اوضاع و شرایط مختلف اجتماعی ممکن است متفاوت باشد. بر اساس دیدگاه‌های صاحب‌نظران و تحلیل‌گران علوم اجتماعی باید گفت که وندال شدن یک فرد تابع علل و عوامل مختلفی می‌باشد که مهم‌ترین عوامل که به نظر می‌رسد تأثیر بسزایی در این زمینه دارند، تحت تأثیر خانواده و نهاد آموزش و پرورش و محیط اجتماعی که فرد در آن زندگی می‌کند، می‌باشد. به‌طوری‌که در صورت ناسالم بودن این کانون‌ها، بیشترین تأثیر را بر رفتار نوجوانان خواهد داشت. نتایج به‌دست‌آمده از روابط همبستگی و تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد که گروه وسیعی از عوامل اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و فردی و روانی در بروز رفتارهای وندالیستی دخالت دارند که در پژوهش حاضر موضوع وندالیسم و ارتباط این متغیر به‌عنوان یک متغیر وابسته با برخی از متغیرهای اجتماعی، مورد مطالعه قرار گرفته است؛ لذا مطابق با نتایج به‌دست‌آمده و در پرتو الگوی نظری پژوهش و بر اساس همبستگی میان متغیرهای مستقل و وابسته و نوع و نحوه تأثیرات میان آن‌ها در تحلیل چند متغیره و تحلیل مسیر، می‌توان استدلال کرد که از یک‌سو وضعیت اقتصادی - اجتماعی نامناسب باعث خواهد شد تا این عامل تفاوت‌های خود را در لایه‌های درونی زندگی نظیر تربیت خانوادگی، معضلات و مشکلات خانوادگی، مشکلات تحصیلی، اوقات فراغت و جنبه‌های عقیدتی و اخلاقی نشان دهد و به حوزه‌های ملموس زندگی و رفتار اجتماعی کشیده شود. در چنین حالتی سازه‌های موجود - چه مدارس و امکانات موجود در آن، و چه سازه‌های موجود در سطح شهر - و مخصوصاً در مناطق مرفه نشین بیش‌ازپیش در معرض تخریب وندالیسم قرار خواهند گرفت. در رابطه با ازهم‌گسیختگی خانواده، مسلماً خانواده یکی از مهم‌ترین عوامل جامعه‌پذیری می‌باشد و شخصی که کودکی و یا نوجوانی خود را نزد کسی غیر از پدر و مادر خود گذرانده است و یا پدر و مادر وی به علت طلاق یا فوت یکی از آن‌ها از هم جدا بوده‌اند و همچنین در خانواده او، همواره درگیری و بحث بوده است، آسیب‌پذیرتر بوده و امکان ناسازگاری او و بروز رفتارهای خرابکارانه بیشتر است. همچنین اختلافات خانوادگی باعث می‌شود که محیط خانواده برای تربیت فرزندان، نامن و نامناسب شود. وقتی خانواده کانون و محیط نامناسبی برای زندگی نباشد، انسان سعی می‌کند بیشتر اوقات خود را در خارج از خانه بگذراند و این کار علاوه بر تأثیر منفی بر عملکرد تحصیلی او، ارتباط او را با دیگرانی که (دوستان خرابکار) ممکن است تأثیر منفی بر او بگذارند، بیشتر می‌کند و آن‌ها نیز این فرد را به سمت رفتارهای انحرافی و خرابکارانه سوق می‌دهند. از سوی دیگر شرایط اقتصادی - اجتماعی نامناسب و معضلات و مشکلات خانوادگی و دوستان خرابکار در نحوه گذران اوقات فراغت افراد تأثیر بسزایی دارند. وقتی خانواده با توجه به وضعیت اقتصادی - اجتماعی خود نتواند امکانات و محدوده گذران فراغت را برای فرزندان خود مشخص کند و یا اینکه خانواده نابسامان باشد، فرد ممکن است پایگاه عاطفی خود را از خانواده به جمع دوستان انتقال دهد و حال اینکه دوستان وی ناباب و خرابکار باشند تأثیر منفی بر رفتارشان دارند و ممکن است فرد برای پذیرش در گروه دوستان، تن به خواسته‌های دوستان دهد و از اوقات فراغت خود استفاده ناصحیح کند و خود را در رفتارهای خرابکارانه نشان دهد. علاوه بر این، ارتباط با دوستان خرابکار در عملکرد تحصیلی فرد تأثیر دارند و فرد بجای تمرکز بر درس و موفقیت در آن، وقت خود را در کنار دوستان و اقدام به رفتارهای خرابکارانه می‌گذراند. همچنین نتایج در این تحقیق نشان می‌دهد که میزان رفتارهای وندالیستی در دانش‌آموزان دختر و پسر متفاوت است. و پسران بیش از دختران این رفتارها را انجام می‌دهند، که البته این نتیجه دور از انتظار نیست، زیرا پسران از آزادی نسبی بیشتری نسبت به دختران برخوردارند و در مقابل، رفتارهای وندالیستی، احتمالاً کمتر از دختران مورد مواخذه قرار می‌گیرند. به عبارتی مردان نشان دادن توانایی‌های جسمانی‌شان را نوعی امتیاز و برتری می‌دانند.

در مجموع می‌توان گفت وندالیسم، پدیده پیچیده‌ای است که به تعداد زیادی عوامل متفاوت وابسته است؛ به‌عبارت‌دیگر با هر الگویی که این متغیرهای متعدد را به‌کارگیریم می‌توانیم استدلال کنیم که افراد در بطن نیروهای اجتماعی محاط شده‌اند؛ تفاوت‌های شخصیتی باعث می‌شود که افراد به لحاظ آمادگی برای پاسخ به محرک‌های اجتماعی متفاوت باشند؛ اینکه پیش‌شرط‌های اجتماعی و روان‌شناختی تا چه حد بر فعالیت و رفتار اجتماعی افراد تأثیر می‌گذراند، تا حدود زیادی به محیط‌های اجتماعی شامل نهادها و ساختارهای اجتماعی، اعتقادات و ارزش‌های فرهنگی - سیاسی بستگی دارد، این سه دسته از متغیرها به‌شدت مرتبط و به هم آمیخته‌اند و هر تغییری در هر یک از آن‌ها برکنش‌ها و رفتارهای آدمی تأثیر می‌گذارد.

منابع

- ۱- احمدی، حبیب. (۱۳۸۴). "نظریه‌های انحرافات اجتماعی". شیراز: انتشارات زر.
- ۲- احمدی، حبیب. (۱۳۸۹). "جامعه‌شناسی انحرافات". تهران: سمت.

- ۳- براتیان، علی رحیم. (۱۳۹۰). " بررسی عوامل مؤثر در بروز رفتارهای وندالیستی در میان دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستانی ایزه". مقاله کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران
- ۴- بیرو، آلن. (۱۳۸۰). " فرهنگ علوم اجتماعی". ترجمه باقر ساروخانی، تهران: نشر کیهان.
- ۵- باتامور، تی.بی. (۱۳۷۵). " جامعه‌شناسی". ترجمه: منصور، سید حسن. تهران: انتشارات امیرکبیر
- ۶- بیکر، ترز، ال. (۱۳۹۰). " نحوه انجام تحقیقات اجتماعی". ترجمه هوشنگ نایبی، تهران: نشر نی
- ۷- پاکدامن، شهلا. (۱۳۸۰). " بررسی ارتباط بین دلبستگی و جامعه طلبی در نوجوانی". پایان‌نامه دکتری در رشته روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه تهران
- ۸- تنهایی، حسین. (۱۳۷۴). " درآمدی بر مکاتب و نظریه‌های جامعه‌شناسی". گناباد: نشر مریندز
- ۹- جمشیدی، احمد. (۱۳۸۰). " بررسی عوامل اجتماعی اقتصادی مؤثر بر خرابکاری اموال عمومی توسط دانش‌آموزان شهر تهران در سال ۸۰-۱۳۷۹". پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران
- ۱۰- حیدری، اسلام. (۱۳۹۱). " عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر وندالیسم (مورد مطالعه: دانش‌آموزان دبیرستانی شهر اهواز)". مقاله کارشناسی ارشد، دانشگاه یزد.
- ۱۱- دوچ، هورتون و روبرت م، کراوس. (۱۳۷۴). " نظریه‌ها در روانشناسی اجتماعی". تهران: انتشارات دانشگاه تهران
- ۱۲- دغاقله، عقیل. کلهر، سمیرا. (۱۳۸۶). " آسیب‌های شهر تهران (وندالیسم، دختران فراری، زنان سرپرست خانوار، تکدی گری)". انتشارات: شهرداری تهران
- ۱۳- رفیع پور، فرامرز. (۱۳۷۷). " آناطومی جامعه". تهران: شرکت سهامی انتشار
- ۱۴- ستوده، هدایت اله. (۱۳۷۸). " آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات)". تهران: انتشارات آوای نور.
- ۱۵- سخاوت، جعفر. (۱۳۸۳). " جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی". تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۱۶- صدیق سروستانی، رحمت‌الله. (۱۳۸۸). " آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی)". تهران: انتشارات سمت
- ۱۷- صلاحی، جاوید. (۱۳۸۷). " کلیات بزهکاری اطفال و نوجوانان". تهران: نشر میزان
- ۱۸- غریبی، الف. (۱۳۸۵). " نگاهی به پدیده وندالیسم و رفتارهای وندال ها: راه‌های کنترل و هدایت خرابکارها". مجله رشد مشاور مدرسه، شماره ۶
- ۱۹- قاسمی، و؛ ذوالانکاف، و؛ نورعلی ونده، ع. (۱۳۸۸). " جامعه‌شناسی ورزش وندالیسم و اوباش گری در ورزش فوتبال". تهران: انتشارات جامعه‌شناسان
- ۲۰- قائمی فر، حسین. بامیرزایی، عزت اله. (۱۳۸۸). " رفتارهای وندالیستی". شیراز: ایلاف
- ۲۱- کی نیا، مهدی. (۱۳۸۵). " مبانی جرم‌شناسی". نشریه مکتب امام.
- ۲۲- گود، ویلیام، جی. (۱۳۵۲). " خانواده و جامعه". ترجمه: ویدا ناصحی. تهران: بنگاه نشر و ترجمه کتاب.
- ۲۳- مظفری، ا. (۱۳۸۴). " عوامل اقتصادی - اجتماعی در بروز رفتارهای وندالیستی". پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی تهران
- ۲۴- محمدی بلبان آباد، اسعد. (۱۳۸۴). " سنجش میزان وندالیسم و عوامل فردی و اجتماعی مرتبط با آن در میان دانش‌آموزان ناحیه یک مقطع متوسطه شهر سنندج". پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تبریز
- ۲۵- محبی، ح. (۱۳۸۲). " بررسی عوامل اجتماعی-اقتصادی مؤثر بر خرابکاری به‌عنوان مقدمه رفتار بزهکاری در بین دانش‌آموزان دبیرستان‌های زرین‌دشت". رساله کارشناسی ارشد دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- ۲۶- محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۷۹). " مبانی نظری و تجربی وندالیسم: مروری بر یافته‌های یک تحقیق". نامه علوم اجتماعی شماره ۱۶، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۲۷- محسنی تبریزی، ع. ر. (۱۳۸۳). " وندالیسم". تهران: انتشارات آن
- ۲۸- محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۷۴). " بررسی علل وندالیسم در شهر تهران و راه‌های پیشگیری و درمان آن". تهران: مرکز مطالعات اسناد و مدارک ملی ایران
- ۲۹- مشکانی، م و مشکانی، ز. (۱۳۸۳). " سنجش تأثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزهکاری". مجموعه مقالات مسائل اجتماعی ایران، تهران: انتشارات آگاه.
- ۳۰- مقصودی، س؛ و بنی فاطمه، ز. (۱۳۸۳). " تحلیل محتوای دیوانه‌نویسی‌های کلاس‌های درس دانشگاه شهید باهنر کرمان". رفاه اجتماعی، شماره ۳، صص: ۲۶۷-۲۹۰
- ۳۱- ممتاز، فریده. (۱۳۸۱). " انحرافات اجتماعی، نظریه‌ها و دیدگاه‌ها". تهران: شرکت سهامی انتشار، چاپ اول
- ۳۲- نیکخواه، زهرا. (۱۳۹۱). " بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به وندالیسم (خرابکاری) در بین دانش‌آموزان دبیرستانی شهر یاسوج". مقاله کارشناسی ارشد، دانشگاه یاسوج
- ۳۳- نقدی، ا. (۱۳۸۶). " حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی". همدان: انتشارات فن‌آوران

- 34- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110, 26–46.
- 35- Brown, Gregory, Devlin & Ann Sloan (2003): Vandalism: Environmental and Social Factors, *Journal of college student Development*, Jul/Aug
- 36- Ceccato, V. and haining, R. (2007). Assessing the geography of Vandalism: Evidence from a swedish city. *Urban Studies*, 42. Pp: 1637-1656
- 37- Coslin, P (1989): Adolescence and vandalism, *Jurnal of orientation schoolaire etde Professionnelle*, Vol.1, N.4, PP357-364
- 38- Demores & Others (1987): Vandalism among college students, *Juornal of Applied social psychology*, Vol.18, N.1, PP80-91
- 39- Gove, W. R. and Crutchfield, R. D. (1982). The family and juvenile delinquency. *Sociological Quarterly*, 23, 301–319.
- 40- Horowitz, T. & Tobaly, D. (2003): School vandalism: individual and social context, *Adolescence*, V38, N149, pp: 131-139
- 41- Hibbert, C. (1987). *The English: a social history 1066-1945*. London: grafton books. 785 p
- 42- Heck, C., & Walsh, A. (2000). The effects of maltreatment and family structure on minor and serious delinquency. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 44, 178–193.
- 43- Loeber, R. and Stouthamer-Loeber, M. (1998). Development of juvenile aggression and violence. Some common misconceptions and controversies. *American Psychologist*, 53, 242–259.
- 44- Lowenstein, I. (1986): Vandalism in School, *Juornal of Healt at Schools*, Vol.2, N.3, PP.12-37
- 45- McLanahan, S., & Sandefur, G. D. (1994). *Growing up with a single parent: What hurts, what helps*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- 46- Moser, G. (1988): Vandalism in urban public telephones, *Juornal of Mears*, D. P., Ploeger, M. and Warr, M. (1998). Explaining the gender gap in delinquency: peer influence and moral evaluations of behavior. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 35, 251–266.
- 47- O'Neill, D. (1998): Poststructuralist review of Theoretical Literture Surrounding Wife Abuse Violence Against Women, Vol.4, pp.457-591
- 48- Perez, C. (2009). Understanding university library user's Mistreat of Book's. the *journal of Academic librarianship*, 35 (2), 177-183.
- 49- Rosenbaum, J. L. and Lasley, J. R. (1990). School, community context, and delinquency: rethinking the gender gap. *Justice Quarterly*, 7, 493–513.
- 50- Sanders, W.B. (1981). "juveile delinquency; causes, patterns and reaction's", newyork: holt, Rinehart & Winston.
- 51- Stephan, Cook, w and Stephan, walter, G (1990): *two Social Psychdogist*, Belmont, wadsworth publishing company, PP200-201
- 52- Smelser, Neil J. (1988): *Sociology*, Englewood cliffs, New Jersey Prentice-Hall P130
- 53- Schaefer, R. (1998): *Sosiology*, Mc Grow-Hill, Inc U.S.A., P197
- 54- Seaman, m. (1985): On the meaning of Alienation, *Amarican Sociological Review*, Vol.24, pp.783-791
- 55- Snyder, J. and Patterson, G. (1987). Family interaction and delinquent behavior. In *Handbook of Juvenile Delinquency*, Quay, H. C. (Ed.). New York: John Wiley and Sons, pp. 216–243.
- 56- Vold, G.B and Bernard, T. (1986): *Theoretical Criminology*, Oxford University, P146
- 57- Vitaro, F., Brendgen, M., & Tremblay, R. E. (2000). Influence of deviant friends on delinquency: Searching for moderator variables. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, 313–325.
- 58- Woodhill, B. M., & Samuels, C. A. (2004). Desirable and undesirable androgyny: A prescription for the twenty- first century. *Journal of gender studies* vol. 13, pp.15-28
- 59- Wise, J. (1982) A gentle deterrent to vandalism. *Psychology today*. September: 31-38
- 60- Wilson, P and Healy, P (1986). "Graffiti and vandalism", A Report to new state Rail Authority
- 61- Wiehe, V.R. (2003): *Understanding Family Violence, Treating and Preventing Partner, Child, Sibling and elder abuse*, Sage Publications